

Malba a socha jako reflexe svébytného aktu

Zbyněk Havlín a Jan Kovářík jsou dozajisté tvůrci vpravdě přírodní.

Po letech existenciálních odkazů, postmoderních citací a nezávazných, spíše skeptických narážek, nastává změna. Zástupci mladší generace se obracejí po čase k nezatíženému počátku i jasnější účasti s osobním vkladem. Nacházejí se tak vědomě v poměrně čisté kreativě – poezii i hravosti – v subjektivním vhledu. Chápu se intuice a vitalismu bez literárních či jiných nyní zbytečných odkazů. Jdou pro výraz zpříma – k osobní ikonografii a mytologii. Jsou tedy více bezprostřední a tvůrčí, bez apriorních doktrín a intelektuálních úkolů. Otevírají sebe a své přirozené možnosti. Jsou si ovšem vědomi uplynulých vývojových etap, ale přesto jsou čímsi průzrační, zjevně expresivní a pozitivně rozvolnění. Na přírodu, respektive její (svoji) podobu nahlížejí z různých úhlů a odstupů bez hledání vnějšího pevného těžiště, aniž by však ztráceli věrohodnou identitu. Až podle situace, nálady, rozpoložení či individuálního založení vybírají si tito tvůrci rozličné barevné i tvarové akcenty, stavy a procesy, témata i prostředky. Spontánní kreativita se v těchto dílech stává jakousi paralelní, subjektivně pojatou přírodou. S ní se však nemíní vydělit z celého biomorfního dění, ze základních stavebních či tvarových principů. Svě rostlé události vytvářejí v souladu s obecnými vjemy a zákonitostmi, do kterých promítají vlastní představy, poetiku a fantazii.

Po novodobých zkušenostech i objevech je již známo, že přírodu nenahlížíme, ale přírodou jsme. To oba umělci také vědí a náležitě reflektují. Země Gaia v nynějším pokročilém vědomí již není jen nehybnou stafáží – ale stala se živou „bytostí“, které jsme nedílnou i aktivní součástí – jejím osobitým projevem. Jsme tedy *mikrokosmem zrcadlícím makrokosmos*. Co je nahoře, je i dole a *vice versa*. Vše je v neustálém pohybu, podobu bytostně aktivní nelze jednoznačně sdělit. Lze ji spíše jen sdílet či snad dokonce spoluvytvářet. Děje se tak s vlastním vědomím, jedinečným vcítěním a svébytným uměním... a tvořivost sama stává se smyslem a principem. Jak řekl Gregory Bateson, jeden z novodobých heretiků vědy o přírodě: „Logika a kreativita nejsou těmi správnými prostředky k popisu organismů, jejich interakcí a vnitřního uspořádání.“ Vstupujeme tedy aktivněji do přírodního dění jako jeho nedílná součást. Účastníme se veškeré nevyzpytatelné hry. A tak bychom také mohli s jistotou nadsázkou říci, že pokud se nezabudíme v jejích paradoxech, je reálné nebezpečí, že paradoxy se zabydlí v nás. Tedy již vědomě jsme a musíme být aktivním prvkem jsoucna a po svém jej naplňovat.

Ohlédneme-li se hlouběji dále do minulosti, nalezneme zde Hérakleita a jeho chápání jsoucna coby neustálého bipolárního střetávání, přelévání, zanikání a zrození, tedy světa expresivního, nestálého a tekoucího. Jsme tedy svědky a činiteli, uchopující *kosmos* - svět především svou intuicí a chvatnými emocemi, možná i kontemplací.

V předvedených dílech zvláště i společně ukazují malíř a sochař, že dnešní umělecká tvorba není už jen naivním či avantgardním utopismem a hledáním (hlásáním) domnělého ideálu, směřováním ke konečnému (absolutnímu) uchopení člověka, společnosti a tím i přírody ba celé povahy světa. I opačná postmoderní zkušenost se svým odtažitým dominujícím relativismem a odcizením bledne a pomíjí – osiřele doznívá; avšak některé stopy zůstávají a jsou nadále platné. Takové pak ukazují na nezbytnou volnost a možnost či dokonce nutnost mísit mnohé ingredience napříč časem a prostorem. Zároveň již naplněná dekonstruktivní postmoderna uvolňuje v pomyslném vývoji místo pro novou spontaneitu, nezatíženost a svobodnou kreativitu, respektive zdravou vitalitu. Vědomí je živé. A tedy po výdechu zákonitě přichází nádech.

To se zřetelně děje na pozadí dále se formujícího celostního vědomí, kterého jsme dnes svědky. Vývoj plyne dál stejně jako lidská zkušenost i vědecká erudice či prozíravost. V novodobém odhalování *umělecké* přírody je zásadním přínosem uvažování a dokazování Adolfa Portmana. Vždyť jasně poukázal na přírodu coby radostně kráslivou, mámvivou ba opuletní.

Zvláště jeho teze živočišné sebe prezentace jako představování a designování sebe sama je pro nás inspirující a povznášející. Opodstatňuje i lidskou tvořivost a hravost okolní přírodě tolik blízkou a vlastní. Vytváření tvarů i barevné hýření funkční či jen hravé je tedy základním smyslem živého organismu. Je zcela rovnocenné kupříkladu rozmnožování či výměně látkové. Zkrátka jsme svědky „zjevení niternosti“ a mnohdy opulentní kreativity.

Při poukazování paralel mezi přírodou a uměním se nabízí analogie k divadelnímu představení s důrazem na „viděné“. A tak oproti darwinismu je zde zdůrazněna i akceptována fantazie mnohdy hýřivá až iracionálně samoučelná („Zdá se, že zobák tukana má tukana a ne naopak.“) Příroda – stvořitel je tedy subjekt milující luxusní povrchové struktury a spektakulární tvary až surreálné.

A lidský druh se svou schopností sebereflexe stává se tedy čím dále více než jen součástí pudové přírody. Historicky denaturuje se a v jisté míře odděluje fyzicky i psychicky. Je i není přírodou. A tak les, tvorové, krajina a celé úkazy staly se nejen kouzelné, ale i děsivé. Ke slovu přichází kult – tedy kultura.

Ale zpět k hybné současnosti a novým posunům. Každý, kdo připouští a uznává existenci společného (globálního) vědomí jako výrazné aktivní složky ve vývoji člověka, musí být povzbuzen novou nadějí a paradigmatem hlásícím se o všeobecné přijetí. Vědomí se stává určujícím činitelem vnímání a poznávání světa, je aktivním prostředkem, bez něhož je vše jen v neurčitěm stavu. Za všechny hlasatele nového pohledu na realitu jmenujme Amita Goswamiho. Ve své Kvantové kreativě píše: „Kvantová fyzika je fyzika možností, posibilit. A to nikoliv jen posibilit materiálních, hmotných, ale také posibilit z oblasti významu, cítění a intuice. Veškeré naše prožívání je volbou těchto posibilit..., které jsou sami o sobě vrcholnými akty kreativity... My sami tvoříme svou vlastní realitu.“ Goswami a další povyšují kreativitu v umění na stejnou úroveň jako kreativitu ve vědě. Avšak zároveň dodává: „Umění se liší od vědy tím, že objevování nových témat a nových pravd nepředstavuje jeho hlavní úkol... umělcova originalita se neměří tím, že vysloví nějakou jedinečnou pravdu... originální umění v průběhu celé své historie se neustále vracelo k týmž transcendentním tématům – k lásce, kráse, spravedlnosti... Úkolem umělce v procesu hledání 'nové pravdy' je tedy zbudovat most spojující tato témata se specifickým kontextem konkrétního místa a určité epochy.“

Jeden z nejživějších proudů poslední doby navazuje tedy na linii (či stav vědomí), kdy se „ztratila“ tradiční filozofie. Po Hegelovi se usilování o poznání rozštěpilo na scientismus a antroposofický proud. První z nich známý jako pozitivismus však umění nemohl dostačovat. Druhým a výživnějším směrem se stala tzv. filozofie života. Lze sledovat rodící se voluntarismus, a tedy vzývání vůle, respektive subjektivní vhléd a jeho povahu. Realita tedy v tomto pojetí vykazuje neuspořádanost a chaos náhod. A jedinec do této situace nahlíží především s tušením směřujícím pod povrch jevů. Zde nachází vitální síly a nosný zdroj života, jak by řekl Henri Bergson: „Tvořivý vývoj... trvání je původní jednota všeho na způsob melodie. Mezi ním a vědomím existuje sounáležitost, pokud nebudeme ve vědomí odlučovat přítomné stavy od minulých.“

Na výstavě překládaná příroda - *malba* - zde vzniká jako sediment minulých zážitků a dozívajících prožitků. Je také jakousi snovou či básnivou esencí barev, tónů, tvarů a rytmů. Je vzpomínkou a možná rovněž ideou osobního „ztraceného ráje“ vyvanulého s koncem dětství. Obrazy nabitě podmanivou atmosférou vyjevují tak spíše celkový vjem z četných nerozlišovaných jednotlivin – znaků stejného významu pohybujících se na strukturách jen pocítovaného řádu. Ten zůstává otevřen a nedosloven i nastaven plynoucím možností uchopení a pochopení. Významný je zde jakýsi orfický vjem a celek na pomezí abstraktní férie a brány k dalšímu konkrétnějšímu procházení a nalézání. Nastalé malířské konstelace se vztahují k bezprostředním zážitkům jen s odstupem času, přetvářejí se, filtrují a poetizují do nových a svébytných vrstevnatých podob. Jsou jakousi přibližnou vzpomínkou spojenou s fantazií a chvatným gestem – a stávají se oslavou malbou bezčasí a vlastního bytí.

A jestliže sledovaná malba přináší a nabízí poetickou atmosféru jednotlivin či množin, *socha* zde je fixací procesů i významného okamžiku. Je svébytným vzorkem, znakem, objektem růstu a množení, fraktální hrou vitální a nikdy nekončící energií. Také zde je umělec sám (s)tvořitelem, oživuje tvary známé, základní i fantaskní – vyzývá pohyb i zlomové okamžiky, nechává vyvstat struktury či jednotliviny, skupenství nebo zárodky nepředvídatelného nabývání. Jsme svědky narůstání, cyklení, řetězení i mikroskopického cizelování, obnažené hry, variací na konkrétní neuchopitelné, které nás vábí svou tajemností i smyslovou bohatostí. Nápodoba je pak překonána či transformována vkladem vlastního tvůrčího vědomí, rovnocenného aktu v rámci celého kosmického zření a nekonečného utváření.

Radan Wagner